

TÜRÜK

2023, Yıl/Year: 11, Sayı/Issue: 35, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 24.11.2023

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 09.12.2023

Sayfa / Page: 218-221

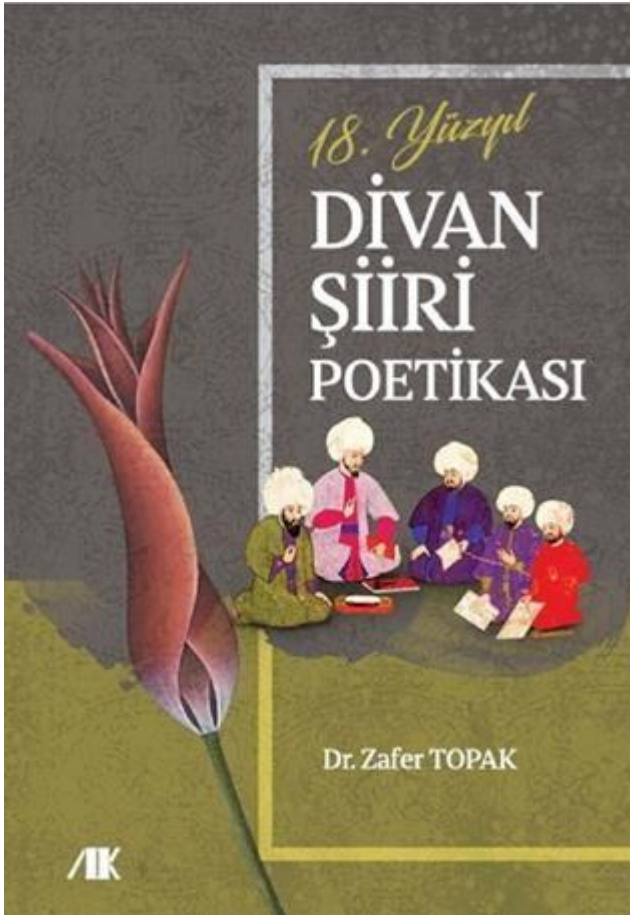
Book Review and Evaluation / Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme

Yazar / Writer:

 Öğr. Gör. Mehmet KILIÇ

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yeniçağ Yaşar Çelik Meslek
Yüksekokulu

mehmetkili@ibu.edu.tr

Dr. Zafer Topak, 18. Yüzyıl Divan Şiiri Poetikası, Akademik Kitaplar Yayınları, İstanbul 2020, ISBN: 978-605-9786-85-0

1. Giriş

Poetika, üzerinde anlaşılacak belirli bir tanımla karşımıza çıkan bir kavram değildir. Yapılan tanım ve değerlendirmeler konunun çok çeşitli anlamlara geldiğini göstermektedir. Birçok farklı tanımla olsa da genel olarak bakıldığında poetika kavramının; edebiyat, sanat, estetik, şiir gibi birtakım konular üzerinde yazarların ve şairlerin felsefi görüşlerini ya eserinin belli bir kısmında ya da şiirlerine serpiştirmek suretiyle okuyucuya sunması anlamında kullanıldığı görülmektedir.

Poetika konusunu sistemli bir şekilde ilk ele alan Aristoteles, Poetika adlı eserinde güzel sanatların tamamını kapsayacak şekilde bu kavramı kullanmıştır. Bu eserden sonra Batı'da bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Batı'da şiir ve şiir sanatı ile ilgili (poetika) yazılan müstakil eserlere karşın Türk şiir geleneğinin en önemli ve en uzun

dönemini oluşturan Anadolu Türk edebiyatının ilk dönemlerinde müstakil eserin çok az olması şairlerinin çağın şiir ve şair kritiği yapılması noktasında eksik kaldığı düşüncesini tasavvur ettirebilir. Fakat ortaya konulan çeşitli eserlerde şiir ve şaire ait düşüncelerini kendi şiir ve şairliğinden de hareketle “Divan” adı verilen eserlerin Dîbâce kısımlarında ve özellikle şiirlerinin içine serpiştirerek anlatmışlardır. Aynı zamanda bu şekilde döneminin edebi anlayışı ve eleştirisini de ortaya koymuş olmaktadır. Dönemin şairleri, şiir ve şair ile ilgili düşüncelerini yazıyla açıklamak yerine şiir söyleyerek kendi şairliğini de ön plana çıkaracak şekilde görünür kılmışlardır. Bundan mütevellit, bir dönemin poetikasına ulaşma amacıyla yapılacak çalışmalarda o dönemin güçlü şairleri başta olmak üzere döneminin kalburüstü şairlerinin Divan adlı eserleri başta olmak üzere ortaya koyduğu eserler incelenir ve gerekli tahlil yapılırsa poetik unsurlara ziyadesiyle ulaşıldığı görülmektedir. Aynı durum şair özelinde de düşünülebilir. Şairin ortaya koyduğu eserlerden şiir ve şair hakkındaki düşüncelerine yani poetikasına ulaşabiliriz. Zafer Topak da bu gaye ile 18. yüzyıldaki şiir ve şair anlayışını, döneminin şairlerinin şiirlerine serpiştirdiği poetik unsurlardan hareket ederek ortaya koymayı arzu etmiştir.

2. İnceleme

Zafer Topak’ın 2020 yılında okuyucuları ile buluşturduğu 18. Yüzyıl Divan Şiiri Poetika adlı eser poetika alanında yapılmış olan çalışmaları bir arada sunmakla birlikte bundan sonra yapılacak olan çalışmalara da yol gösterici olma yeterliliğinde bir kaynak olarak edebiyat kitaplığında yerini almıştır. Bu minvalde olan düşüncelerini “Konusunu 18. Yüzyıl Divan Şiiri Poetika olarak belirlediğimiz bu çalışma ile divan şiirinin bir bütün olarak poetikasının belirlenmesine katkı sağlamayı amaçladık” (Topak, 2020, s.19) cümlesi ile görünür kılmıştır. Zafer Topak’ın bilgisi, yorumu ve kalemiyle vücut bulan bu eser; Giriş, Birinci Bölüm: 18. Yüzyıl Divan Şiiri, İkinci Bölüm: 18. Yüzyıl Divan Şiirinin Genel Özellikleri, Üçüncü Bölüm: 18. Yüzyıl Divan Şiirinin Genel Poetikasının 16 ve 17. Yüzyıl ile Karşılaştırılması, Sonuç ve Öneriler, Kaynakça olmak üzere altı bölümden müteşekkildir.

Giriş başlığı altındaki bölümüne Aristoteles’in Poetika’sının bu alanda ilk büyük örnek olduğunu vurgulayarak başlayan yazar; poetikanın, şiir sanatına dair teori ve yorumları içerdiğini dile getirip teori ve yorum (şerh, açıklama) kavramlarını açıklayarak esere başlamıştır. Poetikanın tanımı ve mahiyetini ele aldığı giriş bölümünde ilk olarak poetikanın kelime anlamını açıklamış ve devamında poetikanın anlam alanının ortaya çıkarılmasındaki görüş farklılıklarına birtakım araştırmacıların eserlerinden yaptığı alıntılarla değinmiştir. Bölümün devamında Batı, Arap, İran, Türk edebiyatında poetikanın yerini ayrı başlıklar altında ele almıştır. İlgili edebiyatlarda poetika ile ilgili eserleri zamandizinsel olarak ele almış ve kısaca tanıtmıştır. Yazar bölümün sonunda bu eseri oluşturma sebebini açıklamış ve eser oluşturulurken örneklem olarak seçilen şairler ve eserleri künye olarak vermiştir. Giriş bölümü, yazarın eseri oluştururken Orhan Okay’ın Poetika Dersleri’nde belirttiği içeriklerin esas alındığını ve bu içeriklerin nelerden oluştuğunu belirtmesi ile tamamlanmıştır.

Kitabın birinci bölümü olan “18. Yüzyıl Divan Şiiri” kısmında yazar öncelikle 18. yüzyılın genel bir değerlendirmesini vermek istemiştir. Bu bağlamdan hareketle de bu yüzyılın siyasi, sosyal ve kültürel durumu “Siyasî, Sosyal ve Kültürel Durum” başlığı altında kısaca özetlenmiştir. İkinci

başlık olan “Edebî Durum” başlığı altında “şiiir ve şair asrı” olarak değerlendirilen bu dönemde şiiirin soyuttan somuta yönelmesinden, klasik şiiirin katı kurallarının esnetilip yeni yaklaşımların denendiğinden, tassavvufî aşk şiiirlerinin azalarak beşerî aşkın şiiirlerde görünür kılınmasından, nazım şekillerinde meydana gelen değıişimlerden, bu dönemde belirgin olarak kullanılan nazım biçimlerinden, mesnevilerde meydana gelen değıişimlerden kısaca bahsedilerek bu dönem genel bir düzlemde okura sunulmuştur. Bu kısmın devamında da dönemine hâkim olan dört üslup; Mahallî üslup, Bedî Üslup, Hikemî üslup ve Klasik üslup sıralaması ile ele alınmıştır. Bu başlıklar altında üslupların nasıl bir şiiir anlayışını ifade ettiğine değinilmiş ve bu üslupları şiiirlerinde belirgin şekilde kullanan ve adı geçen üsluplara katkı sağlayan şairlerden kısaca söz edilmiştir. Bu bölümün diğere başlığı olan “18. Yüzyıl Divan Şiiirinde Poetik Yansımalar” kısmında yazar; dönemde iz bırakmış, bir üslubun temsilciğini yapmış, şiiire taze bir nefes aldirmiş, gelenekten farklı bir edebî tarz ile ön plana çıkmış olan yedi şairin hayatı, sanatı, şiiir anlayışı ve şair anlayışını ortaya koyan ortalama onar sayfalık bir yazı ile değerlendirmiştir.

18. Yüzyıl Divan Şiiiri Genel Poetikası başlığı ile oluşturulan ikinci bölüm, eserin en hacimli bölümüdür. Yazar, ikinci bölümde döneminin şiiir ve şair anlayışını ortaya koymak amacıyla bu yüzyılın genel poetikası hakkında ulaştığı sonuçları şiiir, şair ve çevre başlığı altında incelemeye tabi tutmuştur. İlk olarak yazar, “Şiiir” başlığında bu kavramı ele almış ve bu yüzyıl şiiirinin öne çıkan özelliklerini “Âbdâr şiiir, Âşıkâne şiiir, Dil-keş şiiir” vb. on altı alt başlık altında ortaya koymaya çalışmıştır. Öncelikle kavram ile ilgili olarak kısa bir tanım yapmış ve ardından kitabın birinci bölümünde yer alan şairlerin şiiirlerinden örneklerle kavramları anlaşılır kılmaya çalışmıştır. Bölümün devamında yer alan “Şiiirle İlgili Benzetmeler” alt başlığında yazar, şairlerin teşbih unsuruyla şiiirlerinde bulunmasını istedikleri özellikleri döneminin yedi şairin şiiirlerinden hareketle ortaya koymuştur. Öncelikle kavramla ilgili kısa bir açıklama yazısı yer almış, ardından birinci bölümde adı geçen şairlerin şiiirlerinden örnekler ile kavramları okura sunmuştur. Aynı bölümün devamındaki diğere alt başlıkta yazar; şiiirin temel yapısında ve kompozisyonunda yer alan anlam, düşünce, eda, elfaz, feyz, gönül vb. gibi öğelerin poetik kavramlarla olan ilişkilerine kavramla ilgili örnek beyitler vererek izah etmeye çalışmıştır. Şiiir başlığının son alt başlığı olan “Şiiirin Konusu” bölümünde yazar, şairlerin poetik tespit ve değerlendirmede buldukları beyitlerde işlenmesinin güzel olacağını düşünüp tavsiye ettikleri konuları tespit edip başlıklar halinde okura sunmuştur. Diğere bölümlerde olduğu gibi önce kısa bir açıklama ve daha sonra da yüzyılın belli şairlerinden örneklerle konu ele alınmıştır.

İkinci bölümde şiiirle ilgili poetik hususiyetleri “Şiiir” bölümünde ele alan yazar şairle ilgili poetik hususiyetleri de “Şair” başlığı altında vermiştir. “Şairle ilgili Özellikler” alt başlığında yazar; şairlerin poetik tespit ve değerlendirmelerinde, bir şairde bulunmasını gerekli gördüğü özellikleri belirleyip incelemiştir. Bu incelemelerde önce kısa bir açıklama ve ardından kavram ile ilgili yüzyılın belli şairlerinden örnekler vererek yorumlama yoluna gitmiştir. Diğere bir alt başlık olan “Şairle İlgili Benzetmeler” bölümünde yazar; şairlerin becerilerini, yeteneklerini, diğere şairlere karşı üstünlüklerini tespit ederek bu kavramları çeşitli başlıklar halinde önce açıklama yapmış ve ardından örnekler sunarak işlemiştir.

Şairler şiiirlerinde eşsiz bir şiiiri değıil şiiirden anlayacak/ şiiiri takdir edecek çevreyi de arzulamaktadır. Sanat arzulanan ortamda yeşerir, istenmeyen ortamdan uzaklaşır. İkinci bölümün

son başlığı olan “Çevre” konusunda yazar, dönem şairlerinin poetik değerlendirmelerinde arzu ettiği veya haz duymadığı çevreden bahsetmelerini ve sanat çevresinin nasıl olması gerektiğine dair değerlendirmelerini alt başlıklar halinde okura sunmaktadır.

Üçüncü bölüm olan “18. Yüzyıl Divan Şiirinin Genel Poetikasının 16 ve 17. Yüzyıl ile Karşılaştırılması” bölümünde yazar, sanatın bir bütün olduğu fikrinden hareketle geçmiş dönem ile kendi döneminin sanat anlayışını şiir ve şair bağlamında çeşitli başlık ve alt başlıklar altında incelemiştir. Yazar yüzyılları kıyaslama yaparken bu dönemlerin poetikalarını inceleyen doktora tezlerinden hareket edip ilgili yüzyılların önemli şairleri üzerinden kıyaslama yaptığını dipnot ile belirtmiştir. Yazar, birinci başlık olan “Şiirin Belli Başlı Özelliklerinin Karşılaştırılması” kısmında yüzyılları şiirin belli başlı özellikleri bağlamında kıyaslamıştır. “Âbdâr Şiir, Âşıkâne Şiir, Dil-keş Şiir...” vb. başlıklarla şiirde olan veya olması gereken özellikleri incelerken oluşturduğu ve dönemleri kavram bazında ele alan tablolar, kavramların ilgili yüzyıllarda hangi bağlamda kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir.

Şairler şiirlerini oluştururken birtakım farklı unsurlara benzeterek şiirlerinin farklı özelliklerine dikkat çekmek istemişlerdir. Yazar ikinci başlık olan “Şiir İçin Yapılan Benzetmelerin Karşılaştırılması” kısmında yüzyıllar bağlamında şiir için yapılan benzetmeleri karşılaştırmış ve oluşturulan imajları kavram bazında hazırladığı tablolarla görünür kılmıştır.

Şairler, hemen her yüzyılda şairlerde olmasını istediği özellikleri kimi zaman kendi şairlik özelliklerinden hareketle söylemişlerdir. Yazar üçüncü başlık olan “Şairle İlgili Özelliklerin Karşılaştırılması” kısmında yüzyıllar bağlamında şairlerde olan/ olması istenen özellikleri poetik bağlamda ele alarak tablolar halinde karşılaştırmalı şekilde sunmuştur. Bu da bize hangi yüzyılda hangi özelliğin ne gibi bir poetik bağlamda kullanıldığını göstermektedir.

Divanları incelenen şairler, kendi şairlik özellikleri ile ilgili birçok unsuru diğer şairlere karşı üstünlüklerini anlatmak için benzetme aracı olarak kullanmışlardır. Yazar dördüncü başlık olan “Şair için Yapılan Benzetmelerin Karşılaştırılması” kısmında, çeşitli alt başlıklar altında yapılan benzetmeleri poetik bağlamda karşılaştırma yaparak ele almıştır.

Kitabın “Sonuç ve Öneriler” bölümünde yazar 18. yüzyılda ortaya konan divan şiiri poetikası ile ilgili ulaşılmış olduğu sonuçları önerilerle birlikte ortaya koymuştur. Kitabın son bölümü olan “Kaynakça” kısmında da yazar kitabı oluştururken yararlanmış olduğu kaynakları “Kitaplar” ve “Süreli Yayınlar” başlıkları altında okurun dikkatine sunmuştur.

Zafer Topak ortaya koyduğu bu eseriyle kendinden önce yapılmış olan poetik çalışmalarla birlikte düşünüldüğünde divan şiirinin genel bir poetikasının oluşması noktasında önemli bir katkı sağlamıştır. Aynı zamanda kendinden önce yapılmış olan çalışmalardan farklı olarak 16 ve 17. yüzyılların poetikalarını incelemiş ve 16 ve 17. yüzyıl poetikalarını 18. yüzyıl poetikası ile şiir ve şair bağlamında ve alt başlıklar halinde karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma 18. yüzyılın, 16 ve 17. yüzyıllardan –poetik anlamda- ayrılan anlayışını görme noktasında önem arz etmektedir. Aynı zamanda bu eser yapılacak olan yeni çalışmalara farklı bir perspektif sunacaktır. Topak’ı bu çalışmasından dolayı tebrik ediyorum.